

KREMLİN'İN GÖZLERİ

TİMMAR TARİH

ALİ ÇİMEN

DRESDEN'DE ŞAŞKIN BİR ADAM

5 Aralık, 1989

Doğu Almanya'nın Dresden şehrini gece boyunca esir alan şiddetli yağış, sabaha doğru yerini kesif bir soğuşa bırakmıştı. Her biri görende hayranlıkla korku karışımı tuhaf bir his uyandıran görkemli tarihî binaların ıslak yüzeyleri, kış güneşi altında garip bir parlıltı saçıyordu. Genç KGB Yarbayı *Platov*, sızlayan kemiklerini neredeyse tek tek hissederek koltuktan bozma yatağından kalktı. Aynada birkaç gün içinde birkaç yıl yaşlanmış yorgun yüzüne, ferî gitmiş gözlerine baktı. Berbat görünüyordu. Teşkilat üyelerine mahsus mağazadan aldığı ucuz deri ceket, adeta bir üniforma gibi sırtına yapışmıştı. En az onun kadar kalitesiz kot pantolonunu kaç gündür üzerinden çıkarmadığını hatırlamıyordu bile. Ayaklarını sürüyerek lavaboya gitti. Kirli sakallarını belli belirsiz ovuşturup, soğuk suyla yüzünü yıkamak için çeşmeyi açtı. Musluk birkaç saniye kadar canından bezmişçesine tısladı. Su bile neredeyse güçlkle akıyordu. *Çöküyor... Her şey dağılıyor!*

Son birkaç haftadır inanılmaz şeylere tanık olmuşlardı; tarih adeta, bendini aşmış bir sel gibi, önüne ne varsa katıp götürüyordu. Ülkede bir süredir devam eden özgürlük yanlısı gösterilerin ve bu gösterilerin ateşleyicisi ve “sessiz kalmak suretiyle” teşvikçisi de olan Sovyetler Birliği Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov'un Doğu Alman rejimi üzerinde yarattığı baskıyı hafifletmek isteyen Doğu Alman Komünist Partisi, üç hafta kadar önce, 9 Kasım'da, sözcüsü *Günter Schabowski*'nin ağzından “Tüm Doğu Alman vatan-

daşlarına Doğu Almanya sınırları dışına çıkmalarına imkân tanıyan yeni düzenlemeler getirmeye karar verdik.”¹ şeklinde bir açıklama yapmış, Schabowski'nin, yeni uygulamanın ne zaman hayata geçeceğini soran bir basın mensubuna pek de düşünmeden “Hemen, gecikmeksizin.” demesiyle de işler çığırından çıkmıştı. Oysa seyahat düzenlemesiyle ilgili karar resmî olarak ertesi gün açıklanacaktı ve o halde bile Doğu Alman vatandaşlarının yurt dışına çıkışları uzun ve oldukça zorlu bir prosedüre bağlanacaktı. Schabowski işin aslını açıklamaya fırsat bulamadan medya, sınırın açıldığını haberleştirdi, kıyamet kopmuş; Berlin’i ikiye bölen duvarı koruyan Doğu Alman güvenlik görevlileri, biraz da yapılan bir açıklamayı yanlış yorumlayarak bir anda sınır kontrollerine son vermiş ve on binlerce Doğu Alman, Batı’ya geçince Berlin Duvarı bir anda fiilen çökmüştü! O günden bu yana Doğu Alman komünizmi, tek ayağı üzerinde topallayan yaralı bir asker misali güçlkle ilerliyor; özgürlüğün ve demokrasinin kokusunu almış olan halk, bu askeri paçalarından çekip yere devirmeye çalışıyordu. Daha birkaç gün önce on binlerce Doğu Alman, ülkenin korkulan gizli servisi Stasi'nin Dresden'deki karargâhını basmış, şaşkın gardiyanları neredeyse linç etmiş, yüzbinlerce gizli belgeyi ortalığa saçmışlardı. Bir ay öncesine kadar yolda yürürken bile karargâh binasına bakmaktan korkan halk, şimdi uyanmış, *korkuyu* yenmişti. Ancak henüz Stasi'nin gerçek hamisi konumundaki KGB binasına yaklaşmaya cesaret edememişlerdi. Lakin otuz yedi yaşındaki Yarbay Platov, o cesaret anının da geleceğini biliyordu. Dün sabahtan bu yana dışarıda sayıları beş bine yaklaşan öfkeli Doğu Alman birikmişti. Amiri olan albay üzerindeki baskıya dayanamayıp dün gece sırta kadem basınca, tüm sorumluluk kendisine kalmıştı. Platov kararlıydı, teşkilatın namusunu canı pahasına koruyacaktı.

Öğleden sonra Yarbayın korktuğu an geldi. Öfkeli göstericilerden yüz kadarı, onlarca yıldır yaşadıkları gri, renksiz, kokusuz, kendilerine sadece -o da yarım yamalak- yaşamın temel ihtiyaçlarını verip tüm lükslerinden mahrum bırakan baskıcı rejime duydukları hıncın

1 “Almanya'nın Birleşmesi 15. yılında”, *Deutsche Welle*, 3 Ekim 2005.

çoşkusuyla, yerleşkeyi çevreleyen yüksek duvarları ve demir kapıları aşılıp KGB merkez binasına yöneldiler. Dış kapıda nöbet tutan, henüz bıyığı bile terlememiş Rus askerleri, ne yapacaklarını da bilemeden hemen teslim olmuşlardı. Taşlar havada uçuşuyor, merkezin camları birbiri ardına pathyor, içeride telsiz sesleri ve panikle koşturan postal sesleri birbirine karışıyordu. Öfkeli kalabalık, bazıları kol kola girmiş, sloganlar ve marşlar eşliğinde ana binaya yürürken devlete ettiği yemine sadık kalmaya kararlı olan Yarbay, beylik tabancasına sarılarak dışarı çıktı. Etrafindan uçan taşlara aldırmandan kalabalığın karşısına dikilip, akıcı Almancasıyla haykırdı: “Sakin ola binaya girmeyi aklınızdan geçirmeyin. Yoldaşlarım silahlı ve olağanüstü bir durumda onları kullanmak için emir aldılar!”² Ancak çok da meydana okur görünmek istememişti. Aldığı eğitimlerin hakkını vererek, aynı anda hem caydırıcı ama hem de anlayışlı olduğunu göstermek adına, duvarın yıkılışından memnun olduğunu ama Sovyetler Birliği’ne ait olan arkasındaki binayı ne pahasına olursa olsun korumakla yükümlü olduklarını, sakın bir ses tonuyla en ön sıradaki göstericilere izah etti. Kararlı duruşu etkili olmuş olacak ki öfkeli grup birkaç saniyelik tereddütten sonra geri çekildi. Sistem yıkılmışken, gereksiz bir detay için postu deldirmenin manası yoktu. Sonuçta 1956’da Macaristan’da ya da 1968’de Çekoslovakya’da olduğu gibi, Rusların halka karşı silah kullanmak konusunda çekincesi olmadığı bilgisi, bir şekilde her Doğu Alman’ın bilincine kazınmıştı. Göstericiler homurdanarak ve küfürler eşliğinde KGB yerleşkesini terk ettiler ancak Albay tehlikenin geçmediğine emindi. Şehir dışında konuşlu Rus birliklerinin komutanını arayıp binayı korumaları için birkaç tank göndermesini istedi. Ancak aldığı cevap, henüz yolun sonuna gelmediklerine dair beslediği ümit kırıntılarını da bir anda uçurdu. “Moskova’dan emir gelmeden bir şey yapamayız ve şu an Moskova’nın sesi çıkmıyor!”³ demişti komutan, çaresizlik kokan bir sesle.

2 Peter Conradi, *Who Lost Russia?: How the World Entered a New Cold War*, Simon and Schuster, 2017, s. 127.

3 Jamie Dettmer, “Looking Back: The Fall of East Germany’s Feared Stasi 30 Years Ago”, *Voice of America*, 15 Ocak 2020.

KGB yarbayının artık bir şüphesi kalmamıştı. *Doğu Bloku çöktüyordu*. Peki, bu çöküntü, sadece Moskova güdümündeki komünist rejimlerin ortadan kalkmasıyla mı sınırlı kalacak, yoksa kimilerinin kısık sesle dillendirdiği gibi, merkezinde ülkesi Rusya'nın bulunduğu, on beş ayrı sosyalist cumhuriyetten oluşan *Sovyetler Birliği* de bundan payını alacak mıydı? Hayır, diye geçirdi içinden Platon, bu büyük bir felaket olurdu doğrusu...

Tarih, "Platon" kod adlı KGB Yarbayı *Vladimir Vladimiroviç Putin*'in korkularında haksız olmadığını gösterecekti. Demokratik Almanya'da esmeye başlayan özgürlük rüzgârı, çok geçmeden tüm Doğu Bloku'nu avuçlarına aldı ve kanlı bir geçiş dönemi yaşayan Romanya ve sonrasında kanlı bir iç savaşa sürüklenen Yugoslavya hariç, neredeyse tüm komünist ülkelerde rejimler kansız bir şekilde çöktü. Ancak yetmiş yıldır süren baskıcı rejimlerden kurtulan halkların coşkusu, bu rejimlerin kontrol merkezi olan Sovyetler Birliği'ndeki halkları da etkisi altına almıştı. Putin'in, binasını korumak için silaha sarıldığı ülkesi Sovyetler Birliği, daha önce hiç bir imparatorlukta görmediğimiz bir hızla, iki yıl içinde, 26 Aralık 1991'de resmen dağıldı. Tarihin en büyük kırılma anlarından biri olan bu gelişmeden dört ay önce, KGB'deki sertlik yanlılarının bir ümit, devrim sürecini geri döndürmek için Gorbaçov'a karşı giriştiği başarısız darbe girişiminden hemen sonra, birliğin dağılmasından derin bir hayal kırıklığı duyarak KGB'den istifa eden Putin ise, memleketi Leningrad'da (şimdi St. Petersburg) Belediye Başkanı danışmanı olarak görev yapmaya başlamıştı.

Sivil hayata alışmaya çalıştığı o günlerde aklında tek bir soru vardı Putin'in. Nasıl olmuştu da, insanlara bir yeryüzü cenneti olma vaadiyle kurulan Sovyetler Birliği, Sovyet vatandaşlarının nefret objesine dönmüş şekilde kâğıttan bir kule gibi bir anda yıkılmış ve dahası, bu cenneti koruması, resmî deyişle ona "kılıç ve kalkan" olması için kurulan kudretli KGB, bu gidişatı durduramamıştı? İçinden bir ses ona, belki de her şeyin daha baştan yanlış kurgulanmış olabileceğini fısıldıyordu...

KÜREK ÇEKENLER

Yarbay Putin'in başından yanlış kurulduğunu düşündüğü Sovyetler Birliği'nin kurucu üyesi konumundaki Rusya, aslına bakılırsa komünizmden önce de çok parlak bir yer değildi. En azından halk açısından. Hikâyemizin ruhuna sindiğine şahit olacağınız otoriterliği anlamak açısından, belki de gerçekten hikâyenin en başına, Rusya'nın tohumlarının atıldığı o günlere dönmek en iyisi.

İlk milenyumun sonlarına yaklaşılırken Doğu Avrupa'nın uçsuz bucaksız steplerinde dağınık halde yaşayan onlarca Slav kavmi vardı. Herhangi bir yazı sistemine sahip olmayan bu halklar hakkında bildiklerimiz çok sınırlı ve o bildiklerimizi de genellikle 11. yüzyılda yaşamış kronikçi keşiş *Nestor*'un yazdığı *İlk Vakayiname*'ye borçluyuz. Buna göre, ortak bir Slav dilini konuşan ve çok tanrılı bir dine inanan bu halklar, yedinci yüzyıl civarlarından itibaren batı, güney ve doğu kolları olarak gruplaşmışlardı. Zamanla, sınırları Dinyester Nehri'nden Baltık Denizi'ne kadar uzanan ve ana merkez olarak İskandinav Yarımadası'na yakın *Novgorod* şehri seçen doğu halkları, kuzeyden gelen Vikinglerle kıyasıya bir çatışmaya girişti. Lakin savaşçı Vikinglere dış geçirmeleri pek mümkün olmadığı için "kuzey fırtınasına" uzunca bir süre boyun eğmek zorunda kalacaklardı. Ancak her boyunduruğun bir sonu vardı ve halklar günün birinde Vikinglere karşı ayaklandı. Kuzeyin bu amansız savaşçıları, geldikleri yere, kuzeye püskürttüler. Bununla birlikte sonrasında hemen birbirlerine düştüler. Öyle bir düştüler ki, kovdukları Vikingleri, bir süre sonra düzeni tesis etme-

leri için geri çağırarak zorunda kaldılar! Bu kez bizzat davet alan Vikingler, *Rurik* adındaki prensi, yanına iki kardeşini de katarak steplere yolladılar. Rurik'in oğlu *Oleg* zamanla güneye doğru hâkimiyetini genişletti ve başkenti, Novgorod'dan (bugün Ukrayna'nın başkenti olarak bildiğimiz) Kiev'e taşıdı. İşte böylelikle 882 yılında *Kiev Knezliği* olarak da bilinen; halkı Vikinglerin ve Slavların karışımından oluşan *Kiev Rusyası* doğmuş oldu. Peki "Rus" adı nereden çıktı dersenez, muhtemelen Vikinglerin anavatanı İskandinavya'daki dillerden birine ait olan ve "kürek çeken adamlar" anlamına gelen *rods* kelimesinden türemiştir.⁴ Hem Vikinglerin denizciliğini hem de nehirlerin Rus ana karasındaki ulaşımında büyük rol oynadığını göz önüne alırsak, isabetli bir tercih olduğu su götürmezdi.

Doğudaki ve güneydeki komşuları olan Hazar Hanlığı ve Bizans İmparatorluğu'yla bir dargın bir barışık ilişkisi olan tarihin bu ilk Rus devletinde, din önemli bir rol oynuyordu. 987 yılında dönemin hükümdarı, sıkı bir savaşçı, beş karılı ve sekiz yüz cariyeli *I. Vladimir*, kendisi imanlı bir putperest olmasına rağmen, ülkesinin iç bütünlüğünü sağlamlaştırmak adına tebaasını tek tanrılı bir din altında birleştirme kararı aldı. Efsaneye göre, kendi inananlarının bile sürgün edilmesine engel olamadığı için Yahudiliği, içkiye getirdiği sıkı yasaklardan dolayı da İslam'ı reddetmiş ve sonuç olarak Bizans ile sıkı ilişkilerinden dolayı aşına olduğu Ortodoks Hristiyanlığında karar kılmıştı. Bir bakıma, *Rusluk* bilinci, daha yolun en başında Rusların imanlarının rengine bile karar veren bir *tek adamın* elinde doğmuştu. Vladimir'in sadece Bizanslıların dinini seçmekle kalmayıp, bir de Bizans imparatorunun kız kardeşiyle evlenmesi ve giderek artan karşılıklı ticaret, iki medeniyeti birbirine daha da yaklaştıracak, Bizans âlimleri Yunan alfabesinden bozarak oluşturdukları Kiril alfabesiyle Rus halkının dil birliğini de sağlayacaklardı.

Gel zaman git zaman Kiev Rusyası, coğrafyanın zengin kaynakları ve komşularla ticaret sayesinde serpildi; Novgorod, Piskov,

4 Hunt Janin & Ursula Carlson, *Mercenaries in Medieval and Renaissance Europe*, McFarland, 2014, s. 56.

Smolensk, Minsk, Kiev ve Moskova gibi şehirler, başarılı hükümdarlar sayesinde parlak günler yaşadı; şehir halkları, okuma yazma, kültür ve iptidai de olsa demokratik denebilecek haklar açısından rüya gibi dönemlere şahitlik etti. Lakin çok geçmeden dönemin olmazsa olmazlarından olan taht kavgaları, her biri bir şehre yerleşmiş rakip prensleri birbirine düşürdü ve ülkenin temellerini çatırdatmaya başladı. Bu yetmezmiş gibi, Dördüncü Haçlı Seferi'ne çıkan Hristiyanların 1204'de Konstantinapol'ü yerle bir etmesi, Rusların ticaret dengesini bozdu; siyasi krize, ekonomik kriz de eklendi. Mamafih Rusların çilesi henüz daha yeni başlıyordu. Dünyanın kılıcın gücüyle döndüğü günlerdi ve herkes, her an herkesin toprağına göz koyabiliirdi. Batıdan Töton Şövalyeleri⁵ Rus topraklarına akınlar düzenleyip Kiev yönetimine korku salarken, asıl tehlike doğudan belirdi: *Moğollar geliyordu!*

Otuz beş bin süvarisiyle Orta Asya'dan yola çıkan Batu Han, Orta Avrupa'ya düzenlediği seferi sırasında başta yolu üzerinde bulunan Kiev olmak üzere Rus şehirlerini 1237'de ezip geçince, Kiev Rusyası son nefesini vermiş oldu...

Taş üzerinde taş ve omuz üzerinde başın kalmadığı bu kahredici yıllarda Rusların büyük bir kısmı, Moğolların geniş Rus topraklarında kurduğu *Altun Orda* devletinin boyunduruğına düşerken, yukarılarda, nispeten doğuda kalan ticaret şehri *Moskova*, hırslı prensleri sayesinde zamanla Moğol idaresine kök söktürecek ve 1340 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra *Moskova Prenslığı* adını devletleşecekti. Tarih sahnesine, nur topu gibi bir Rus devleti daha çıkmıştı!

Hızla büyüyen Moskova Prenslığı, sağda solda kalmış Rus topraklarını da zamanla ele geçirdi ve 15. yüzyılın ortasından itibaren, özellikle de *Büyük İvan* lakaplı *III. İvan* yönetiminde prenslikten sıyrılarak bölgesindeki Moğollara dünyayı dar etti. Bu arada

---

5 On ikinci yüzyılda kurulmuş, Avrupa'da sekiz asır varlığını sürdürmüş, çoğu Alman şövalyelerinden oluşmuş, Papalığa ve Kutsal Roma İmparatorlarına bağlı olarak genellikle Almanya'nın Baltık Denizi kıyılarında hüküm sürmüş Roma-Cermen tarikatu.

dar etmekle de kalmamış, devasa boyutta “bir şeye” dönüşmüştü. 1530-1584 yılları arasında hüküm sürmüş olan *IV. İvan* zamanına gelindiğinde bu devasa siyasi şeyin başındaki kişiye yeni bir unvan bulunması ihtiyacı baş gösterecekti. Öyle ya, artık prenslik olamayacak kadar büyümüşlerdi ve hükümdara, prens demek olmazdı. Derken, Roma'nın kudretli ismi *Sezar*'ın adından (*Latince Caesar*) ilhamla “imparator” anlamında türetilen *tsar*'da karar kıldılar. Yani, *Çar*'da... Haliyle devlet de imparatorluk; Rusçasıyla söylersek *Çarlık* olmuştu. Ama bu çarlığı, sadece Moskova'yla müsemma kılmak olmazdı. Vikinglerin verdiği isim, bu kez resmen benimsendi ve böylelikle *Rus Çarlığı*, tarih sahnesine çıkmış oldu...

ÇARLIK'TAN İMPARATORLUĞA “KORKUNÇ” VE “BÜYÜK” ADAMLAR

Çarlığın kaderi, 16. yüzyılda, Türkiye’de “Korkunç” namıyla bilinen ancak Rusya’da, bizdeki “Yavuz” algısına eş düşen bir sıfatla anılacak olan İvan’la değişecekti. 1533-1584 yılları arasında hüküm süren İvan, kendine istikrarlı bir şekilde Çar diyen ilk Rus monarkıydı. Bir bakıma da çarlığın manevi babası. Ülke o yıllarda iki idari birime ayrılmış gibiydi. Bizzat Çar’ın kendi mülkiyeti olarak kabul edilen ve doğrudan kendisinin yönettiği *Opriçnina* ve kalanı da *Zemschina* adıyla bilinen topraklar. Bu kısmı, yine kendisine bir tür gayriresmî danışma meclisi gibi hizmet eden, soylular, yüksek rütbeli memurlar ve toprak ağalarından oluşan *Boyar Meclisi* tarafından, yine onun adına idare ediliyordu. Başlangıçta makul ve reformist biriydi İvan. Ancak önce çok sevdiği karısının ölümü, ardından da yakın arkadaşı Kurbiski’nin aralarının hep tatsız olduğu Polonya Krallığı’na sığınması, psikolojisini bozacaktı. Sonra gelsin terör... 1564’den 1572’ye kadar süren bu baskıcı dönem, kendi mülkiyetinin isminden hareketle, *Opriçnina* olarak Rus tarihine geçti. Dahası Çar, terör siyasetini daha iyi uygulamak ve iktidarına ortak ettiği asilleri ve toprak sahiplerini daha iyi sindirmek için bir de *Opriçniki* adıyla özel bir polis gücü kurdu. Altı bin kişilik bu terör makinası, Rusya’nın ilk siyasi polis teşkilatı olarak hatırlanacaktı.⁶

6 Leo Cooper, *Political Economy of Soviet Military Power*, Springer, 1989, s. 26.

Adının hakkını verircesine uyguladığı terör yöntemleriyle halkını sindirmekle kalmayan İvan, bir süre sonra Boyar Meclisi'ni de ezip geçmişti. İşin ilginç meclisi oluşturan sınıflar yine onun başlangıçtaki reformları sayesinde seslerini çıkarabilir olmuştu. Bu dönemde Opriçniki, öyle bir terör rüzgârı estirdi ki, infazlar ve sürgünlerden dolayı bazı Rus toprakları tamamen boşalacaktı. Öte yandan Ortodoks Kilisesi de Rus halkı üzerinde büyük etkiye sahipti. 1448'de Konstantinopol'deki patriklikten kopan kilise, şehrin Osmanlılarca alınmasının ardından kendisini “Yeni Roma” olarak adlandıracak, akabinde de 1589'da Moskova Patrikliği kuracaktı. Lakin her hâlükârda patrikler de Çar'ın hizmetindeydi. Çar, bir bakıma, her şeyin sahibiydi. Bununla birlikte İvan'ın gücü sadece kendi halkına yetiyor değildi elbette.

Tam bir savaş makinası olan İvan, ülkenin topraklarını alabilmesine genişletti. Kazan'daki Moğol hanlığını 1552'de yutup sınırlarını Kafkaslara ve Hazar Denizi'ne dek indirmiş, ardından güneybatıya inerek Astrakhan'ı ele geçirmişti. Orada da durmamış bu kez oldukça yukarılara çıkarak Sibirya'nın işgaline girişmişti. Keza 1558'de Rusya'nın bir diğer ucundaki Baltıklara da uzanmayı deneyecekti. Baltık kıyılarında mevki kazanmak için giriştiği işgal seferinde, Livonia'da, Polonya ve İsveç ortak ordusu karşısında ağır bir yenilgi alınca, Rusya için alarm zilleri çalmaya başladı.

Kırım Hanlığı'nın 1571'de Moskova'yı tarumar etmesiyle İvan'ın heybeti dağıldı, güçten düştü ve bu arada Opriçniki'yi de lağvetmek zorunda kaldı. Aynı zamanda varisi de olan oğlunu kazayla öldürüp depresyona girdiği o günlerde, Polonya ve İsveç, ufak ufak Rus topraklarından koparmaya girişmişti.

İvan, 1584'te öldü. Onun bir hayli çalkantılı ve yıldırıcı iktidarının ardından Rus tarihinde “belalar dönemi” olarak bilinen evreye geçildi. Belalardan kasıtsa, zaten yeteri kadar başlarına bela açmış olan ve o dönem Avrupa'nın başat güçlerinden olan Polonya ve İsveç'ti. Neredeyse Rusya'yı ortadan kaldıracaklardı.

On beş yıl kadar süren bu fetret döneminde ülke taht kavgalarından dolayı gün yüzü görmeyecekti. İvan'ın akli dengeleri bozuk

oğlunun çarlığı süresince birçok sahte çar adayı ortaya çıkmış, ülke yangın yerine dönmüştü. Öyle ki 1610 civarında Rusya az kalsın Polonya Krallığı'na yem oluyordu. Polonya Kralı III. Sigismund, bir süre çarlığa soyunmuş, hatta oğlunu da çar varisi yapmıştı. Moskova sokaklarında Polonya askerleri üç yıl boyunca cirit atacaktı. Ruslarla Polonyalıların ezeli rekabeti filizleniyordu. Derken halk bir şekilde, soylular ve kilisenin ön ayak olmasıyla Polonyalıları ve İsveçlileri sürmeyi başardı. Çarlık kurtulmuştu! Mesele, şimdi ülkeyi kimin yöneteceğiydi. 1613'de soylular, tüccarlar, askerler ve din adamlarından oluşan akıllar meclisine göre en iyi çözüm, İvan'la uzaktan da olsa akrabalık bağı bulunan birinin yeni Çar olmasıydı. Devlette devamlılık gerekti. Öyle de oldu. Moskova Piskoposu Feodor Nikitich Romanov'un on altı yaşındaki oğlu *Mihail Romanov*'u Çar seçtiler. Çocuğun İvan'ın karısı Anastasia'yla bir şekilde akrabalık bağı vardı. Böylelikle *Romanov Hanedanlığı* başlamış oldu. Aslına bakılırsa, yeni Çar henüz toy, genç ve Moskova'dan uzakta olduğu için, tüm herkes açısından en uygun aday olarak sivrilmişti. Moskova, böylelikle “en iyiyi” değil, “en uygunu” seçmeyi de öğreniyordu.

Bununla birlikte genç Romanov, beklenmedik bir performans sergiledi. İsveç ve Polonya'yla yaptığı antlaşmalarla bu iki devi, Rusya'ya bulaşmayacakları sınırlara çekti. Ruslar, yine yavaş yavaş ayağa kalkıyordu. Mihail'in varisi I. Aleksey, Polonya'nın ele geçirdiği Ukrayna topraklarını geri almayı başarırken, bir sonraki Çar III. Fyodor döneminde Rusya'nın kültürel açıdan da geliştiğini görecektik. Bununla birlikte Rusya neredeyse 17. yüzyılın tamamında dış dünyaya, özellikle de siyasi kültürün büyük bir değişime uğradığı Avrupa'ya kapalı bir şekilde yaşayacaktı. Bu durum, kendine özgü, din destekli tek adamlığa dayalı kadim anlayışın, Rus kültürünün genlerine iyice işlenmesine neden oldu.

17. yüzyıla gelindiğinde Çarlık, Avrupa'nın bir hayli gerisinde kalmıştı. Tarihe “Büyük” sıfatıyla geçecek olan Çar Petro, ülkesini saptanıp kaldığı Orta Çağ'dan çıkarmaya niyetliydi. 1682'de tahta çıkar çıkmaz, vizyonerliğini konuşturmaya başladı. Niyeti, ülkesini teknolojik ve kültürel açıdan, o günlerde önemli bir ivme yaka-

lamış olan Avrupa'yla eş değer kılmaktı. Doğrusu kıldı da. Ordu-
dan eğitime, bürokrasiden gündelik hayata varıncaya dek, her Rus
Çarının yaptığı gibi yer yer zor da kullanarak, ülkeyi kısa sürede
dönüştürdü. Ancak uluslararası ticaretin imkânlarından faydalan-
mak adına denizlere de açılmak istiyor, özellikle Baltık üzerinden
ülkesine bir pencere açmayı hayal ediyordu. Amansız bir deniz
gücü inşa ettirip Baltık Denizi'nin doğu kıyılarını ele geçirmekle
kalmayıp, İsveç'i, Avrupa'nın kuzeyi, ortası ve doğusuna yayılan
geniş bir alanda gerçekleşen Büyük Kuzey Savaşı'nda mağlup etti
ve 1700'lerin başında Rusya'yı Avrupa'nın sayılı güçlerinden biri
yapmayı başardı. Rusya'nın süper güçlük kariyeri başlamıştı!

Petro, tam anlamıyla Batıcıydı. Sadece teknolojisini değil, kül-
türünü de almak istiyordu. Bu tutumuyla Batıcı Rusçuların deste-
ğini alırken, “her şeyin iyisi şanlı mazimizde var” diyen Slavcıların,
diğer bir tabirle Slavofillerin öfkesini üzerine çekecekti. Açıkçası
Rus tarihi, bir bakıma, Batıcılarla Slavcılar arasındaki gerilimle
örülecek ve çoğunlukla da ikinci gruptakiler kazanacaktı. Bununla
birlikte Petro, tarihten istediğini almış, askerî ve kültürel açıdan
Rusya'yı dönüştürmüştü; zaferler, caydırıcı bir donanma, hastane-
ler, okullar, müzeler... Büyüklüğünün hakkını iyice vermek iste-
yen Çar, bu dönüşümü, Kuzey'in Venedik'i olarak şöhrete kavuşa-
cak yeni başkenti St. Petersburg şehrini inşa ettirerek taçlandırdı.
Ancak, şehir, bataklık bir arazi üzerine inşa edileceğinden, bataklık-
lığın kurutulması sırasında on binlerce Rus köylüsü can vermişti.
Rusya'da büyük projelerin, St. Petersburg için denildiği üzere, “hal-
kın kemikleri üzerinde yükselmesi” adeta bir geleneğe dönüşecekti.

Petro, geride oldukça katı, merkeziyetçi, kiliseye tahakküm kur-
muş ve tek adamcı bir iktidar kültürü bırakarak, 1725'de, henüz
52 yaşında öldü. Ha sahi, Petro, ölmeden birkaç yıl önce önemli
bir şey daha yapmış; 1721'de Rusya'nın artık resmen bir impara-
torluk olduğunu ilan etmişti.⁷

7 Norman E. Saul, *Historical Dictionary of Russian and Soviet Foreign Policy*, Row-
man & Littlefield, 2014, s. 13.